

ՖԻՐԴՈՒՍԻ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԸՆԴԴԷՄ ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԱՀՄՈՒԴԻ

Ո՛վ դու արքայ Մահմուդ, երկրակալդ, ո՛ւշ դիր,
 Թէ չես վախնար մէկէն, Աստուծմէ վախցիր:
 Քեզմէ առաջ կային շատ քաղաւորներ
 Ամենքն ալ ժառանգ ու Քէյեանց քազին տէր:
 Բարձր ալ էին քեզմէ իբօք քէ՛ փառֆով
 Թէ՛ զանձով, քէ՛ զօրֆով, քէ՛ զահ ու քազով.
 Բոլորն արդար էին հրպատակաց հետ,
 Աստուածապաշտ անկեղծ ու մաքուր յաւետ՝
 Կուգէին կենցաղէս սոսկ անուն բարի,
 Որ անով հասնէին բարի վախճանի:
 Այն արքան որ փողի հետամուտ լինի,
 Իմաստնոց մօտ է յոյժ արհամարհելի:
 Քանզի իշխանութիւն արդ քեզ է հասեր,
 Հարցընես ինչո՞ւ այդ յանդուգըն խօսքեր.
 Չե՞ս տեսած բորբոքումն իմ հոգւոյս այսպէս,
 Չե՞ս վախնար դուն արիւն քափող իմ սուրէս,
 Որ զիս չարահաւատ կ'անուանես, իսկ ես
 Առիւծ եմ ամեհի, դուն ոչխար կոչես:
 Զրպարտեցին զիս քէ այդ չարախօսին
 Սէրն հինցաւ Ալիին եւ Մարգարէին.
 Այն մարդը որ կ'ատէ սրտին մէջ Ալին,
 Կա՞յ մէկն աշխարհիս մէջ աւելի ստորին.
 Երկուքին ծառան եմ մինչ յարութեան օր,
 Նոյն իսկ ընէ արքան զիս կըտոր կըտոր.
 Չեմ անցնիր սէրէն այս գոյգ արքաներուն
 Թէ անցնի գլխէս սուրն արքային փայլուն:
 Ես խոնարհ ծառան եմ տան Մարգարէին,
 Գովոզն եմ Ալիին ոտքին իսկ փռչին:
 Ըսպառնացիր ինձ քէ փրդին ոտքին տակ
 Ճրգմել տամ մարմինըդ գերդ Նեղոս համակ.
 Չեմ վախնար, զի պայծառ սրտովքս ունիմ
 Սէր դէպի ե՛ւ Ալին ե՛ւ Մարգարէն իմ:

Ի՞նչ ըսաւ Տէրըն այն յայտնութեան գրքի,
 Տէրըն հրամանի եւ Տէրըն արգելքի,
 « Ես գիտութեան փաղափն, իսկ դուռն է Ալին »,

Սա խօսքն է յիրաւի բուն Մարգարէին.
 Կը վրկայեմ քէ սա խորհուրդն է իրեն,
 Կարծես քէ ականջներս ձայնը կը լսեմ:
 Թէ ունիս խելք իմաստ գրեա՛ ապահով,
 Նստէ Մարգարէին եւ Ալին քով.

Թէ չար գայ քեզ ատկէ՝ մեղքը իմ վրդիս,
 Այդպէս է իմ կերպըս ու այդ իմ ուղիս:
 Ասոնց մէջ ծընած եմ, այսպէս ալ կը ձգեմ,
 Գիտցի՛ր որ Ալին ոտքին փռչին եմ.

Ես չունիմ այլոց հետ գործ ամենեւին,
 Անտեղի է անգամ խօսիլն այս մասին:
 Թէ որ արքան Մահմուդ ձրգէ այս ուղին,
 Գարիի մը կըշիռ չեմ տար իր խելքին.

Զի նստեցնէ Աստուած գահն արքայական
 Մարգարէն եւ Ալին ի միւս կայան.

Թէ որ անոնց հանդէպ հառեմ իմ սէրէս,
 Մահմուդին պէս հարիւր կը պաշտպանեմ ես:
 Քանի աշխարհըս կայ, քաղաւորներ կան,
 Անոնց է պատգամըս, ուստի իմանան

Թէ քնկերն այն ազնիւ Թուսի Ֆիրդուսին
 Այս գիրքը չըզըրեց յանուն Մահմուդին,
 Գըրեց Մարգարէին եւ Ալին անուան,
 Մտքի մարգարիտներ քանի՛ շարեց ան:

Երբ չունէր Ֆիրդուսին դեռ գոյութիւն աստ
 Ժամանակն էր անշուշտ որ չէր բարեբաստ:
 Զընայեցար իմ այս գրքիս զի անդէն
 Բանսարկուի մը խօսքով դարձար դու համբէն:

Այն որ իմ քերթուածըս վար զարկաւ այնքան
 Զրսպատէ որ երկինք ըլլայ օգնական:
 Ես այս գիրքը նախկին քաղաւորներուն
 Յոյսերըս, ա՛հ, մէկէն ի դերեւ ելան:

Երբ ութսունի հասաւ իմ կենաց շրջան,
 Յոյսերս, ա՛հ, մէկէն ի դերեւ ելան:
 Անցաւոր աշխարհիս վրայ շատ տարիներ
 Տֆնեցայ ես յուսով գանձի, այլ գուր էր:

Վաթսուն հազար փայլուն տողեր են որ կան,
 Բոլորն ալ պատմեն անցք պատերազմական,
 Գան ի հանդէս սուսեր, նետ, աղեղ, նոպան,
 Գունտ երկարի, նաեւ թուր հսկայական.

Ասպագէն, սաղաւարտ ու գրահ ամբապատ,
 Անապատ, ծով, ցամաք ու գետ յորդառատ.
 Գայլ ու առիւծ, նաեւ փիղ ու վագր այնտեղ,
 Հրէշակերպ ու վիշապ եւ նրհանգ ահեղ,
 Թովչուքիւն նիւաղաց, կախարդանք դիւաց
 Որոնց գոչիւն մինչեւ երկինք է հասած.
 Անուանի հերոսներ պատերազմի օր,
 Ռազմ ու զոռի վարժած մարտականք հրգօր,
 Մեծանուն արքաներ, մեծափառ ա՛յնչափ,
 Որպէս Տուր, որպէս Սելմ ու Ափրասիաբ,
 Որպէս Շահ Ֆէրիդուն, նաեւ Քէյջօբադ
 Ու Զոհակն անօրէն, չար եւ անհաւատ.
 Գերշասք, Նէրիմանեան Սամն այն փաջագօր,
 Յաղթական փաջարիք աշխարհի բոլոր,
 Հուշէնգ ու Թէհմուրէսն այն դեւեր կապող,
 Մէնուշէր ու Ջամշիդ մեծ արքան կարող,
 Քաւուսն ալ հոն, նաեւ արքայն Քէյ խոսրով,
 Ռոստէմ ու անուանին այն արոյր մարմնով (*),
 Գուտէրգ ու իր ընտիր որդիներ ուքսուն,
 Քաջ հեծնողք ու առիւծ կռուելու պահուն,
 Որպէս տխրահռչակ Շահրն այն Լօհրասք,
 Զարիր ըսպահապետն ու արին Գուլդասք
 Ու Ջամասք որ երկնից աստղերու շարքին
 Փայլէր աւելի քան լուսաւորու արփին.
 Ու Դարաբեան Դարեհ, Բահմանն ալ խոհուն,
 Ալեքսանդր որ իշխէր Շահինշահերուն,
 Ու Արտաշիր արքան, Շահբուր իր որդին
 Որպէս եւ Բահրամ ու Նուշիրուն քարին:
 Ասոնք են բարձրագլուխ եւ անուանինք
 Որոնց եւ մի առ մի ցոյց տուի պատկեր.
 Շատոնց է ամենքն ալ մեռած են, սակայն
 Տողերէս կեանք առին անունին համայն:
 Քեզ մի ծառայութիւն մատուցի, ա՛րքայ,
 Որ քեզմէ յիշատակ մնայ աշխարհիս վրայ.
 Շէն աղուոր շինութիւնք աւերակ դառնան
 Անձրեւէն ու տօթէն ջերմ արեգական,
 Հիմնեցի մեծափառ շէնք մը քերթուածով
 Որ հովէն, անձրեւէն մընայ ապահով.
 Դարեր պիտի անցնին իմ գրքիս վրայէն,

(*) Բուին — Թան, արոյր մարմնով, մականունն Գուլ-
 դասրի որդւոյն՝ Իսֆէնախարի:

Պիտի կարդայ ով խելք ունի ապաքեն.
 Զարամիտն(*) այն յետին, չըտեսնէ լաւ օր,
 Իմ աղէկ խօսքերուս գէշ ըսաւ բոլոր,
 Զիս արքային առջեւ պարսաւեց այնքան,
 Բոցավառ կայծն ըրաւ ածուխի նման:
 Թէ լինէիր ուղիղ եւ արդարադատ,
 Ու իմ երկիս վըրայ խորհէիր ազատ,
 Կ'ըսէիր, համաձայն խօսքի օրինաց,
 Զիրքովս ես բանին հարկն եմ վընարած:
 Աշխարհ իմ քնարով դրախտ ըրի գոգցես,
 Մէկը դեռ չըցանեց խօսքի սերմն այսպէս.
 Շատաբան գըրողներ եղած են անբիւ
 Ու շարած են տողեր անչափ անհաշիւ,
 Եւ սակայն որքան ալ անոնք շատ էին,
 Զէ խօսած ոչ ուրեք մէկն անոնց մասին:
 Երեսուն տարիներ յոգնեցայ սաստիկ
 Պարսն ամբողջ յարուցի երկովքս պարսիկ.
 Մեծագօր այն արքան թէ չըլլար ազահ,
 Նստած էի անշուշտ ես գահի վըրայ.
 Քան զի իր ցեղին մէջ չըկար թագաւոր,
 Զըյիշեց ինչ որ են արքաներ սովոր.
 Թէ որ հայրը Շահին ըլլար թագաւոր,
 Գլխուս վրայ ոսկի թագ դրած էր փառաւոր.
 Թէ լինէր թագուհի մայրըն արքային,
 Ոսկի արծաթ մինչեւ ծունկըս կուգային:
 Քանզի սերունդին մէջ չըկար մեծութիւն,
 Կարող չէր լըսելու մեծերու անուն:
 Երսուն ամբ յոգնեցայ Շահնամէին վրայ
 Որ Շահը փոխարէն գանձ պատիւ ինձ տայ,
 Զիս ընէ աննիազ կեանքիս մէջ բոլոր,
 Մեծերուն մէջ հըպարտ ու երախտաւոր:
 Վարձըս տալու՝ բացաւ իր դուռը գանձին,
 Տըւածն էր ինձ միայն ֆօղայի(00) մը գին,
 Ֆօղայ մ'էր արժէքս արքային գանձէն,
 Ես ալ զնեցի ճամբան ֆօղայ մը արդէն:
 Փող մ'իսկ աւելի լաւ ասանկ արքայէն
 Որ ոչ հաւատ ունի, ոչ կրօն, ոչ օրէն:
 Ծառայի մը գաւակ արժէք մը չունի

(*) Սուլթան Մահմուտի վէզիրին՝ Հասան Մէյմէն-
 արին կ'ակնարկէ:

(**) Գարեջուրի նմանոց տեսակ մը օշարակ:

Թէ հայրը ինքնակալ իսկապէս լինի.
 Բարձրացընել գըլուխն անարժաններուն
 Եւ ապա անոնցմէ յուսալ լաւութիւն,
 Կորսնցնել է քելին ծայրը անկասկած
 Կամ քէ օձը խնամել՝ գըրպանը պահած,
 Ծառ մը որ ի բընէ դառն է իսկապէս
 Թէ որ դրախտին մէջ իսկ դու գանի տնկես՝
 Ու տաս մեղր արմատին, ջըրելու ատեն
 Զուտ մաքուր, առնելով դրախտի առուէն՝
 Ի վերջոյ կը բերէ բնութիւնն երեսն
 Ու նոյն դառնն պըտուղ կուտայ անպայման:
 Եւ քէ անցնիս բովէն ամպար ծախողին,
 Ա՛լ ամպար կը բուրէ հագուստը ինքնին.
 Թէ ածխավանառին մօտենաս, անդէն
 Ուրիշ բան չես առնիր դու բացի սեւէն:
 Բունը չար մարդոցմէ՝ չէ զարմանք չարիք,
 Սեր մութ տեղերէն՝ սրբել է գուր ճիգ.
 Ժանտացեղ մարդուն վրայ բնաւ յոյս մի դըներ.
 Զի խափշիկը լուալով ներմակ չես բներ.
 Զարածընունդ մէկէն ըսպասել լաւ բան
 Լեցընել է փոշի աչքերը լըման:
 Թէ որ արքան ըլլար այր բարեհամբաւ,
 Գիտութեան կ'ընծայէր յարգ պատիւ անբաւ,
 Լըսելով խօսքերըս այլազան ամէն՝
 Շահերու կենցաղէն ու հին փտոքերէն,
 Այլապէս կը նայէր փափաքիս վրայ
 Եւ չէր ալ փրհանար իմ կեանքս ապա:
 Անոր համար գրեցի այս ուժգին տողեր
 Որպէս զի թագաւորն այս բանէն խրատուէր,
 Որ գիտնայ այսուհետ խօսքի զօրութիւնն
 Ու խորհի երբ խրատէ ծերունին խոհուն.
 Ուրիշ ալ բանաստեղծք չընեղէ այս ձեւ,
 Իր պատիւ ուշադիր պահէ յարատեւ,
 Քան զի գըրէ քերթողն, երբ վշտանայ ան՝
 Երգիծանք որ մընայ մինչեւ դատաստան:
 Կ'աղօթեմ հեծութեամբ Աստուծոյ առաջ
 Հող ցանելով գըլխուս, հանելով հառաչ,
 Ո՛վ Տէր, այրէ՛ հոգին, եւ լուսաւորէ
 Սիրտը ծառայիդ որ արժանաւոր է:

Պարսկ. բնագրէն թարգմանեց՝

ՄԻՀՐԴԱՏ Յ. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

Մեղր. 1933